

**Методичні рекомендації
щодо навчання змісту предмета «Громадянська освіта»
у 2022-2023 навчальному році**

У 2022-2023 навчальному році навчання в закладах загальної середньої освіти розпочнеться – 1 вересня, із урахуванням безпекової ситуації в кожному населеному пункті, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 № 711 «Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні» [5].

В Україні триває війна. Чимало українців зараз перебувають в екстримальних умовах, чують гул сирен, ховаються в укриттях або ж покидають свої домівки, рятуючись від обстрілів.

Психологічна підтримка під час війни вкрай важлива. Як говорити з учнями про війну, як поводити себе в тих чи інших надзвичайних ситуаціях, щоб уникнути психологічних наслідків воєнних дій, рекомендуємо до використання в освітньому процесі добірку відеороликів психологічної підтримки та поради психологів:

- підтримка дітей під час війни (<https://cutt.ly/0ZS2ao7>);
- як діяти під час війни. Поради психолога (<https://cutt.ly/CZS2RLI>);
- психологічна турбота від Світлани Ройз (<https://cutt.ly/eZS2DAn>).

Відповідно до Указу Президента України від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими в наслідок агресії Російської Федерації проти України», з метою вшанування пам'яті військових, цивільних і дітей, загиблих у війні, яку розв'язала Росія проти України, щоранку о 09 годині 00 хвилин варто проводити загальнонаціональну хвилину мовчання [6].

Освітній процес у закладах загальної середньої освіти у разі відновлення в очному форматі, з метою запобігання поширення коронавірусної хвороби (COVID-19), необхідно здійснювати з дотриманням належних протиепідемічних заходів [4]. З вимогами щодо організації освітнього процесу у період карантину можна ознайомитися за покликанням: <https://cutt.ly/yZS9YkM>.

Під час організації освітнього процесу, в умовах воєнного стану, найбільш оптимальна форма навчання – дистанційна. Тому, виходячи з ситуації, яка склалася в Україні, доцільно використати досвід роботи закладу загальної середньої освіти у дистанційному форматі за попередні навчальні роки.

Для ефективного навчання у дистанційному форматі у 2022-2023 навчальному році пропонуємо: створити під час проведення уроків доброзичливу обстановку; переглянути та, у разі потреби, скоригувати календарно-тематичний план з громадянської освіти на навчальний рік по семестрам; визначити теми для самостійного опрацювання тощо. Навчальний матеріал з громадянської освіти, який учні мають опрацювати самостійно в умовах віддаленого навчання, не повинен бути об'ємний за обсягом.

Основним засобом навчання учнів предмету «Громадянська освіта» є підручник. Матеріали підручників з громадянської освіти дозволяють систематизувати процес засвоєння знань, диференціювати інформацію за вагомістю, значущістю; сприяють формуванню в учнів критичного та логічного мислення. З різними версіями електронних підручників з громадянської освіти, які розміщено на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», можна ознайомитися за покликанням: <https://cutt.ly/qKudoKx>.

Навчальний матеріал на уроках громадянської освіти учням потрібно давати не тільки для опрацювання, а й дбати про об'єктивність результатів навчання. Тому, доцільно використовувати завдання творчого та проблемного характеру, які спонукатимуть учнів міркувати, а не тільки відтворювати отримані знання.

Слід пам'ятати, що своєчасний зворотний зв'язок – це ключовий елемент будь-якого навчання, зокрема й дистанційного.

Оцінювання навчальних досягнень учнів варто здійснювати відповідно до Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з предмета <https://cutt.ly/dK7z4g8>.

Оцінювання результатів навчання учнів може здійснюватися очно або дистанційно з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, відеозв'язку та з дотриманням академічної доброчесності. Результати оцінювання фіксуються у класних журналах (електронних або друкованих).

У 2022-2023 навчальному році учні 10 класів закладів загальної середньої освіти вивчають інтегрований курс «Громадянська освіта» (70 годин, 2 години на тиждень), програмовими завданнями якого є забезпечення цілеспрямованої підготовки старшокласників до функціонування у системі суспільних відносин поліваріантного світу, глобалізації, соціальної взаємодії та активної відповідальної участі в суспільній діяльності. Навчальну програму з інтегрованого курсу «Громадянська освіта» можна переглянути за покликанням: <https://cutt.ly/XZS9DC7>.

Наголошуємо, що інтегрований курс «Громадянська освіта» ґрунтується на набутих учнями знань з інших навчальних предметів: правознавство, економіка, всесвітня історія, історія України тощо.

Навчання громадянської освіти має бути спрямовано на формування вмінь і навичок спілкування та встановлення конструктивних відносин між людьми; уміння критично мислити; відповідального соціального вибору й ухвалення рішення; громадянської участі; навичок пошуку, аналізу й оцінки інформації. Результатом громадянської освіти має стати сформованість в учнів громадянської компетентності: громадянських знань, умінь і цінностей (культурологічних, економічних, правових, політологічних).

Акцентуємо увагу, що серед розмаїття методів і технологій навчання одним із найпродуктивніших є метод проєктів. Використання методу проєкту на уроках громадянської освіти сприяє: розвитку пізнавальних навиків і

критичного мислення учнів, формуванню вмінь самостійно конструювати свої знання. Перевагами методу проєкту є те, що він сприяє: встановленню зв'язків із життям; розвитку навиків, що дають змогу здобувати необхідні знання в неперервному освітньому процесі; активізації діяльності учнів з отримання реального продукту.

Під час навчання громадянської освіти рекомендуємо дотримуватись таких принципів:

- національної спрямованості (формування національної самосвідомості, шанобливого ставлення до української культури);
- гуманізації освітнього процесу (зосередження уваги на дитині як вищій цінності);
- самоактивності та саморегуляції (здатність до критичності й самокритичності; вироблення громадянської позиції особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях і вчинках);
- культуровідповідності (духовна єдність, загальнолюдські цінності);
- полікультурності (толерантне ставлення до культури, мистецтва, вірування інших народів).

Серед завдань сучасної української школи одним із найважливіших є формування громадянських компетентностей і культури прав людини.

З метою формування в учнів інформаційної компетентності та зміцнення їхньої безпечної поведінки в мережі «Інтернет», рекомендуємо до використання в освітньому процесі посібники: «Інтернет, який ми хочемо» (<https://imzo.gov.ua/diyalnist/bezpeka-v-interneti/>), «Посібник з кібергігієни та протидії кібербулінгу» (<https://cutt.ly/MXgYffK>), «Онлайн» – друге оновлене видання навчально-методичного посібника «Керівництво із соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в інтернеті» (<https://cutt.ly/3XgYpeH>).

В умовах військової агресії з боку Російської Федерації проблема захисту індивіда та забезпечення його прав і свобод стає актуальнішою і значущою, оскільки ординарні механізми забезпечення та дотримання прав людини, розраховані на мирний час, стають менш ефективними, а життя і здоров'я особи перебувають під безпосередньою загрозою військових небезпек і поневірянь. Тому, для захисту прав людини в особливих умовах, якими є збройний конфлікт, застосовується міжнародне гуманітарне право [1]. Рекомендуємо до використання в освітньому процесі навчально-методичний посібник «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право», з яким можна ознайомитися за покликанням: <https://cutt.ly/hZS9LC7>.

На уроках громадянської освіти варто акцентувати увагу учнів на загальних положеннях міжнародного гуманітарного права, принципах його застосування, діяльності міжнародних та неурядових організацій, цивільному захисту осіб у період збройного конфлікту.

Під час вивчення прав людини чи питань військової агресії, доцільно звертати увагу учнів, на те, що в умовах збройного конфлікту знаходяться під загрозою порушення права людини, і в першу – невід'ємне право на життя, здоров'я, особисту недоторканність, заборона рабства, заборона тортур.

Наявність збройного конфлікту не є підставою заперечення прав людини, їх скасування. До використання, як очному, так і в дистанційному форматах, рекомендуємо матеріали щодо розуміння міжнародного гуманітарного права, які розміщено на сайті Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти за покликанням: <https://cutt.ly/UKuzoN9>.

У контексті російської інформаційної та військової агресії особливе місце в українському суспільстві посідає медіаграмотність. З метою формування в учнів критичного мислення; оцінювання якості інформації; підвищення загальнокультурного рівня особистості рекомендуємо до використання в освітньому процесі навчальну програму для учнів 8 (9) класів «Основи медіаграмотності» (пропедевтичний курс) (автори Коваленко П.О, Мокрогуз О.П.) (<https://cutt.ly/1ZS8xku>) та навчально-методичний посібник для вчителя «Основи медіа грамотності 8 (9) клас. Плани-конспекти уроків» з яким можна ознайомитися за покликанням: <https://www.aup.com.ua/book035/> [3].

З метою формування та розвитку громадянської та соціальної компетентності учнів на уроках громадянської освіти, рекомендуємо до використання в освітньому процесі програму курсу за вибором «Навчаємось жити в громаді» для учнів 8 (9) класів (лист Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України від 28.07.2022 № 22.1/12-Г-254 «Схвалено до використання в освітньому процесі»), з якою можна ознайомитися за покликанням: <https://cutt.ly/HZ6aNTq>.

До використання в освітньому процесі пропонуємо інтернет-джерела з прав людини, які розміщено на сайті Сумського ОІППО «Сторінка методиста», учителю правознавства у рубриці «На допомогу вчителю правознавства в умовах воєнного стану» за покликанням: <https://cutt.ly/3Kuzk3T>.

В умовах військової агресії з боку Російської Федерації та формування знань учнів з питань безпеки, рекомендуємо посібник «НАТО – сила, що захищає мирних громадян», який охоплює ключові функції НАТО в контексті захисту цивільних осіб у миротворчих операціях, висвітлює зусилля НАТО щодо зменшення шкоди для цивільних у ситуаціях конфлікту [2]. Посібник має діалогічно-практичну спрямованість. Вправи і завдання посібника можуть бути використані як під час вивчення курсу за вибором, так і під час проведення позанавчальних заходів, занять гуртків тощо. З електронною версією посібника можна ознайомитися на сайті Сумського ОІППО за покликанням: <https://cutt.ly/UKuzOBz>.

Отже, надзвичайно важливо організувати освітній процес так, щоб він був комфортним і сприятливим для збереження здоров'я учнів. Навчання громадянської освіти має сприяти формуванню особистості, здатної усвідомлено й відповідально брати участь у суспільно-політичному житті, реалізовувати та захищати свої права і свободи, висловлювати власну думку та впливати на життя інших людей через активну життєву позицію.

Використані та основоположні джерела

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, Т. Короткого. – Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2019.
2. НАТО – сила, що захищає мирних громадян / Т. Бакка, О. Волошенюк, О. Желіба, Р. Євтушенко, Т. Мелешенко, О. Мальований, О. Мокрогуз; за ред. О. Волошенюк, С. Дьоми. – К. : ВСВСДГО, 2019. – 164 с.
3. Основи медіаграмотності: Навчально-методичний посібник для вчителя 8 (9) клас. Плани-конспекти уроків / За ред. В.Ф. Іванова, О.В. Волошенюк, О.П. Мокрогуза. – Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2014. – 190 с.
4. Постанова Головного санітарного лікаря України від 06.09.2021 № 10 «Протиепідемічні заходи у закладах освіти на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)».
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 №711 «Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні».
6. Указ Президента України від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання, за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України».

Методист з історії та правознавства
навчально-методичного відділу координації
освітньої діяльності та професійного
розвитку Сумського ОІППО

О.В. Третякова

(Підпис наявний в оригіналі)